

Tahlil ve Tenkitler

UYGURCA YENİ YAYINLAR VE ESKİ TÜRKÇE METİNLERİN OKUNUŞUNDA YENİ USULLER - YOLLAR - TEKLİFLER

Uygur metinlerinin bulunuşu içinde bulunduğumuz asrın başlarına rastlar. VII-VIII. asırlara ait Göktürk yazıtlarının çözümlenmesinden ve XI. asra ait *Divanü Lüğati't-Türk* ve *Kutadgu Bilig*'in ortaya çıkmasından sonra Türk dili tarihinin bu devresine ait boşluğu Uygur metinleri doldurmuştur. Ancak önce tesadüfler, sonra çeşitli milletlere mensup ilmi heyetlerin araştırma gezilerinde yapılan kazılar sonucu Avrupa'nın ve dünyanın belli başlı kütüphânelerine toplanan bu metinlerin bulunması ile iş bitmemiştir. Bilakis yapılacak iş hemen-hemen bundan sonra başlamakta, bu metinlerin okunması, neşri ve işlenmesi gerekmektedir. Yarım asrı geçen zaman zarfında önce Batıda son zamanlarda da Batı ile beraber Çinde ve Japonyada, pek az da bizde olmak üzere, bazı neşirler yapılmıştır. İlk Dünya harbinden önce Almanya'dan Uygur metinlerinin neşri için kurulan *Manichaica*, *Uigurica* gibi seriler, nâşirlerinin vefatı ile, *Türkische Turfantexte* serisi ise araya ikinci Dünya harbinin girmesi ile, durmuştur. *Türkische Turfantexte* serisi son zamanlarda bu serinin nâşirlerinden olan Dr. A. von Gabain'in himmeti ile tekrar yürütülmeğe başlanmış ve birkaç cilt çıkmıştır. Bunun dışında Uygurca yayınların, İkinci Dünya Savaşı ile girdiği bir duraklama devresi sürmekteydi. Arada, bizde TDK'nun bazı tercüme neşirleri ve Atatürk Üniversitesi yayınları arasında da Şinasi Tekin'in Radloff'un eskimiş neşri olan *Kuanşi İm Pusar*'ın yeni yapılan edisyonu çıkmıştır. Son zamanlarda Japonlar bu sessizliği bozmağa başladı. Çinde de bazı yayınlar oldu. Fakat 1971 ilerde belki de Uygurca yayınların yeniden canlanması olarak nitelendirilecektir. Elimizdeki biri Amerika'da ikisi Almanya'da yayınlanmış üç kitap ile, iki yeni seri başlamış olmaktadır. Almanya'nın eski Uygurca metinlerin yayın merkezi Berlin-

de yeniden *Türkische Turfantexte* serisini andıran bir seri kurulmuş bulunmaktadır. *Berliner Turfantexte*, «Schriften Zu Geschichte Und Kultur Des Alter Orients» adını taşıyan genel serinin bir bölümüdür. Yine aynı şekilde ama tek bir kişinin, Şinasi Tekin'in şahsî gayreti ile kurulan «Doğu Dilleri ve Edebiyatlarının Kaynakları» başlıklı genel serinin bir bölümü «Türkçe Kaynaklar»a ayrılmış bulunmaktadır. Bu serinin ilk kitabı olarak *Abidarim Koşavardi Şastr* (Vasubandhu'nun Abhidharmakoşâstra adlı eserine Sthiramati'nin yazdığı tefsirin Uygurca çevirisi) çıkmıştır (I. cilt, giriş ve metnin tıpkıbasımı. New York 1970). İkinci kitap olarak eski Osmanlıca bir inşa kitabı çıkmıştır. Ancak nâşirin asıl sahası olması bakımından bu seride daha çok Uygurca eserlerin yayımı beklenmektedir. Bu serilerin Uygurca yayınların yeniden ve birden canlandırılışı yanında getirdiği başka ve önemli bir yenilik de bu metinlerin okunuşundaki yeni tekliflerdir ki bunlara aşağıda bu kitapları teker teker ele aldığımızda temas edeceğiz.

Ali F. Karamanhoğlu

GEORG HAZAI-PETER ZIEME, *Fragmente der uigurischen Version des «Jin-gangjing mit den Gâthâs des Meister Fu»*, nebst einem Anhang von Tajjun İNOKUCHI, Mit 61 Faksimiles auf 40 Tafeln. Schriften Zu Geschichte Und Kultur Des Alten Orients 3, Berliner Turfantexte I, Akademie-Verlag. Berlin 1971, 86 s. -40 levha ile-

Adı Türkçe *Kimqoki nom* Çince *Jin'gangjing* olan bu eser, Budistlerin mukaddes kitaplarından *Sutra* nev'inden bir eser olup, adı *Vajracchedikâsâtra* olan bir eserin mensur giriş kısmının bir parçası ile Fu adlı bir Çinlinin metne eklediği manzum parçaların Uygurcasıdır.

Metin neşrinde nâşirler genellikle TTT serisinde takip edilen yolu tutmuşlar ve bu gibi neşirlerde kaçınılmaz bir usul olan bir Sinoloğa ve Budoloğa başvurma işinde çok başarılı olmuşlardır. Şöyle ki, her Çince bilen bu metinlerin anlaşılmasında tabiatıyla yardımcı olamaz. Nâşirlerin seçtikleri bilgin İnokuchi bir Japon olup, son yılların değerli Budoloğlarından biridir. Kendisi metnin Budizm ile ilgili meselelerinde paha biçilmez yardımlarda bulunmuştur.

Eser son derece tanınmış ve okunmuş bir metin olduğu için çok nüshası vardır. Neşirde 7-8 nüsha karşılaştırılarak faydalanılmıştır.

Metin neşrinde Uygur metnlerinin neşrindeki klâsik usûl takip edilmiş, ancak son zamanlarda yer yer yeni ortaya atılan bazı teklifleri ve yeni oku